

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Van ontwrichting naar verbinding

gewend zijn elkaar te omhelzen, lukte het hen met de tegelijkertijd lichte en vasthoudende aandrang van Andolfi, elkaar tweemaal liefdevol te omhelzen. Het thema van de conferentie, van ontwrichting naar verbinding, kon niet mooier in beeld gebracht worden.

Andolfi benadrukt het belang van de persoon van de therapeut: open staan voor wat het gezin je brengt en leert. Ook tijdens dit symposium moedigt hij dit aan bij de toehoorders. In plaats van vragen te stellen over het hoe en waarom van de interventies tijdens de consultzittingen werd het publiek gevraagd na afloop van de sessies te zeggen hoe de zitting en hoe de familie hun geraakt had. Dit bleek voor menig een lastiger dan theoretische vragen te stellen of slimme hypothesen te formuleren.

Al met al twee dagen waarin je je kon laven aan gezinstherapie die overtuigt in haar mogelijkheden om mensen en familieleden te verbinden en te sterken. En bovenal een conferentie waarin systeemtherapeuten uitgedaagd en verleid werden creatief te blijven en lef te hebben eigen kaders en kamers te verlaten.

Hulde aan de Rotterdamse Kring en Kennispr, aan Frank Asmus, Cor Vreugdenhil en Peter Simons die deze conferentie tot in de puntjes georganiseerd hebben.

Charlotte Boonstra is klinisch psycholoog, psychotherapeut en systeemtherapeut, werkzaam bij de Viersprong en in eigen praktijk, tevens opleider bij Euthopia. E-mail: a.c.boonstra@gmail.com.

Interfacing of two worlds: masquerade of migration on families – Unfolding the journey in therapy

Workshop georganiseerd door ISSOOH
[Den Bosch, 23 november 2018]

Anna de Voogt & Naima Salhi

'A masquerade is a gathering of people behind masks with elegant, rich histories and customs. I see immigrants who everyday put on a mask of who they are yet underneath the mask they have rich histories to share!'

(Audrey Ellenwood, uitspraak tijdens deze workshop)

Het ISSOOH (Instituut voor Systeembenadering, Supervisie, Opleiding, Onderzoek – Holland) is het opleidingsinstituut van Lars Brok en Rick Pluut. De afgelopen vierendertig jaar hebben zij heel wat systeemtherapeuten opgeleid. Het instituut heeft

van oudsher nauwe banden met Maurizio Andolfi en met een internationale groep door hem geïnspireerde systeemtherapeuten. Het ISSOOH organiseerde deze workshop met een van hen, Audrey Ellenwood.

Ellenwood, een Amerikaanse psycholoog en systeemtherapeut uit Ohio met veel ervaring in het werken met gezinnen uit diverse culturen, wordt regelmatig uitgenodigd als gastdocent door universiteiten in Zuid-Afrika en Namibië. Al vele jaren reist zij met groepjes Amerikaanse psychologiestudenten naar Zuid-Afrika om hen de leefwereld van lokale gezinnen op het platteland te laten ervaren en zo hun culturele sensitiviteit te vergroten. Dit doet ze met een studieprogramma dat zij ontwikkeld heeft samen met professor Snyders, een Zuid-Afrikaanse psycholoog.

Ellenwood gaf deze workshop samen met Lars Brok, die onder andere jarenlang werkzaam was als psychiater en systeem-

therapeut bij Delta Psychiatrisch Ziekenhuis in Rotterdam en daar tot aan zijn pensioen heel wat culturen voorbij zag komen. Ellenwood en Brok publiceerden samen twee e-boeken: *Shake-up* (2014a) en *Expand* (2014b). Wij waren vooral benieuwd naar de door Ellenwood en Brok ontwikkelde benadering 'The migration odyssey'.

De warme ontvangst in 'De Gouden Heuvel' was een bijzondere ervaring. Deze oude herberg (1650) behoort al generaties toe aan de familie van Brok en ademt een sfeer van vervlogen tijden die de vijftientig aanwezigen uitnodigde tot het vertellen van verhalen. We waren bovendien met een bont internationaal gezelschap bijeen. Naast gezinstherapeuten uit diverse landen en culturen behoorden ook expats, vluchtelingen, een tropenarts en een ontwikkelingswerker tot de aanwezigen.

In het ochtendgedeelte legde Ellenwood ons het verschil uit tussen mechologisch en ecologisch denken. Deze ongebruikelijke termen zijn afkomstig van Auerswald (2003), die twee paradigma's omschreef van waaruit je de wereld kunt kennen en waarmee je problemen kunt analyseren. In het Westen zijn we meer geneigd problemen mechologisch te analyseren, dat wil zeggen lineair-causaal, reductionistisch, objectiverend, en vanuit de gedachte dat er een absolute waarheid is. Sommige andere culturen en onder andere systeemtherapeuten in het Westen zijn meer bekend met de ecologische manier van analyseren, die circulair is, patronen en structuren observeert, intersubjectief is, complexiteit toelaat, en uitgaat van meerdere zich ontwikkelende realiteiten naast elkaar. In het werken met niet-westerse migranten en vluchtelingen komt het ecologische paradigma dan ook beter van pas. Om de verschillen te ervaren mochten we in twee groepen de principes van deze paradigma's op een casus uitproberen. Het werd

tijdens deze oefening duidelijk dat de systemisch geschoolde leden van de mechologische groep weliswaar snel lineaire en objectieve analyses konden maken, maar zich ook ingeperkt voelden in het bedenken van bruikbare hypothesen. In de ecologische groep ervoeren de deelnemers dat het nieuwsgierig zijn naar de contexten en het verhaal van cliënten er in alle nuances laten zijn, bevrijdend werkt en meer ruimte geeft om andere waarden, opvattingen en tradities te exploreren.

Hierna gaf Ellenwood een uiteenzetting over culturele sensitiviteit volgens het ontwikkelingsmodel van Bennett (1986). Bennett ziet interculturele sensitiviteit als een individueel ontwikkelingsproces waarin je een aantal opvolgende stadia doorloopt: van ontkenning, afweer en minimalisering van verschillen (de etnocentristische stadia) naar acceptatie, aanpassen aan en integreren van verschillen (de etnorelativistische stadia). Tijdens deze uiteenzetting ontstonden discussies. Doordat de theorie van Bennett etnocentrisme en etnorelativisme tegenover elkaar plaatst als 'slecht' en 'goed', kwamen er vragen van personen die vonden dat er juist wat te zeggen was voor de minimalisering van culturele verschillen, en die pleitten voor een grotere focus op het universele van de mens. Een andere deelnemer bracht een onderzoek van de Verenigde Naties in, waarin is aangetoond dat de gemiddelde westerling hoog scoort op het ervaren van geluk in het leven. De vraag rees of je dan mag spreken van een 'betere' cultuur.

Er kwam geen verbinding van de discussie met de theorie tot stand. Wellicht waren Ellenwood en Brok overtuigender geweest als de verschillende stadia niet gepresenteerd waren als een lineair continuüm van fout naar goed, maar meer ecologisch als elkaar aanvullende perspectie-

ven. Zo spreekt Falicov (1995) van de noodzaak van een 'dubbele blik', waarin zowel de kracht van cultuurspecifieke verschillen en machtsongelijkheden, als de focus op het universele van de mens, ons helpen om te communiceren over cultuur en diversiteit.

Het middagprogramma startte met een rollenspel op basis van een door een Belgische deelneemster ingebrachte casus van een Afghaans vluchtelingengezin. Het aanmeldingsprobleem: veel agressie vanuit het enige mannelijke gezinslid, de zestienjarige zoon, die weigert deel te nemen aan de gezinsgesprekken. Brok demonstreerde hoe hij met deze casus aan de slag zou gaan. Rondom het gezin is er een uitgebreid hulpverleningssysteem aanwezig met veel wisselingen van hulpverleners en verschillende perspectieven op de gezinsleden. De therapeut zal zich eerst moeten positioneren in dit systeem van hulpverleners en leiding pakken in het gezinstherapeutische proces.

De hypothese dat deze zoon zich na de vlucht, als enige overgebleven man in het systeem, oververantwoordelijk voelt voor de eer en bescherming van de vrouwen in de familie en niet weet wat er van hem verwacht wordt in deze hem vreemde Belgische context, leidde tot een voorstel om samenwerking met een mannelijke therapeut te zoeken en de jongen opnieuw te betrekken bij de gezinsgesprekken.

De studiedag eindigde met een interview door Ellenwood met een wit Zuid-Afrikaans echtpaar dat recent gevlucht is voor de toenemende criminaliteit en onveiligheid in hun land. Ellenwood demonstreerde hoe zij immigranten hun migratieverhaal middels 'The migration odyssey' laat vertellen. Enerzijds is zij daarbij sturend met haar vragen, anderzijds is er ruimte om het eigen verhaal uitgebreid te vertellen.

In deze methode begint Ellenwood

mensen te vragen hoe hun kindertijd eruitzag in het land van herkomst. Daarna wordt geëxploreerd hoe de beslissing om te vertrekken tot stand kwam. Vragen over hoe men zich heeft kunnen voorbereiden op het vertrek (of niet), hoe het vertrek is gegaan, waar men op hoopte en hoe de reis en de aankomst zijn verlopen, komen daarbij aan de orde. Daarna volgen vragen over verbindingen met het thuisland, met achtergebleven familieleden en vrienden. Ten slotte staat Ellenwood stil bij het proces van integratie in het nieuwe land. Voor elk van de genoemde onderdelen hebben Ellenwood en Brok vragen ontwikkeld die niet per se allemaal of in de voorgeschreven volgorde aan bod moeten komen, maar wel als handvat dienen voor het uitvragen van het migratieverhaal. Mooi is dat zij tevens een soortgelijke vragenlijst hebben ontwikkeld voor de achterblijvende familieleden van migranten of expats, voor wie de migratie vaak ook een diep ingrijpende transitie is.

Deze dag bood een gevarieerd en rijk gevuld programma. Onzes inziens was deze dag leerzaam voor wie nog niet veel ervaring heeft met het werken met migranten. Voor ervaren transculturele therapeuten was de theorie in de ochtend en de methode van het laten vertellen van het migratieverhaal mogelijk vrij basaal. Er kwamen weinig nieuwe inzichten of methodieken voorbij. Maar het was inspirerend om in een internationaal gezelschap van gedachten te wisselen en opnieuw te begrijpen hoe diep migraties ingrijpen in een mensenleven.

Anna de Voogt, klinisch psycholoog-psychotherapeut, werkzaam als transcultureel systeemtherapeut, supervisor en leertherapeut in eigen praktijk in Amsterdam. E-mail: anna1@wxs.nl.

Interfacing of two worlds: masquerade of migration on families – Unfolding the journey in therapy

Naima Salhi, werkzaam als systeemtherapeut in eigen praktijk in de regio Tilburg /'s-Hertogenbosch. E-mail: info@sensereen.nl.

Literatuur

Auerswald, E.H. (2003). Family healing and planetary healing – Three paradigms in search of a culture. In: P.S. Prosky & D.V. Keith (eds.), *Family therapy as an alternative to medication*. New York: Routledge.

Bennett, M.J. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, 10(2), 179-196.

Ellenwood, A.E. & Brok, L. (2014a). *Expand – How to change your role in relationships*. [Epub], (z.p.): Lulu Publishing Services.

Ellenwood, A.E. & Brok, L. (2014b). *Shake-Up – Moving beyond therapeutic impasses by deconstructing rigidified professional roles*. [Epub], (z.p.): Lulu Publishing Services.

Falicov, C.J. (1995). Training to think culturally – A multidimensional comparative framework. *Family process*, 34, 373-388.

Als het misgaat thuis – Grootbrengen en hulpverleners met vallen en opstaan
 Studiemiddag georganiseerd door het Lorentzhuis
 [Amsterdam, 29 november 2018]

Wilco Kroon

Op een druilerige novembermiddag organiseert het Lorentzhuis een middagsymposium in de Amsterdamse Balie. De Balie biedt, zoals haar website schrijft, podium aan vrije geesten en afwijkende meningen, een plaats waar nieuwe initiatieven groeien en in dialoog gebracht worden met het publiek. Dat belooft wat voor deze middag. Achter de voordeur heet Hans Bom, klinisch psycholoog, systeemtherapeut en supervisor bij het Lorentzhuis, eenieder persoonlijk hartelijk welkom.

Het middagsymposium is met tweehonderd twintig aanwezigen helemaal uitverkocht. Met maar liefst negen sprekers en een interactiemoment met de zaal heeft dagvoorzitter Erik van der Elst, systeemtherapeut, dramatherapeut en consultant bij het Lorentzhuis, een stevige klus te klaren. In een paar treffende, introducerende zinnen brengt hij de sprekers voor

het voetlicht. Soepel en met humor zorgt hij ervoor dat het programma tot haar recht komt.

René Haring, vader en ervaringsdeskundige, vertelt hoe hij al jong te maken kreeg met het geweld van zijn vader. De agressie kwam al vroeg als een beest zijn leven mee bewonen en zou zich in tal van relaties laten gelden. Haring: 'Gaandeweg werd ik ook zelf agressief. Als agressie zich ontkennende, zag ik alleen nog objecten en geen mensen meer.' Uiteindelijk levert dit breuken op in liefdesrelaties en brengt het hem aan de rand van de afgrond. Haring vertelt over zijn zoektocht naar hulp en over zorgprogramma's die net te vroeg stopten. Hij verhaalt ook over mensen die hem open en eerlijk tegemoet traden en hem hielpen omgaan met agressie. Haring verhuult niet dat hij veel leed heeft veroorzaakt en noemt dat als een belangrijke motivatie om zich in te zetten tegen huiselijk geweld, dat jaarlijks in zo'n 110.000 gezinnen voorkomt. Openheid stimuleren over huiselijk geweld en geweld bespreekbaar maken, is daarbij zijn inzet.

Vervolgens is het woord aan Flora van Grinsven, klinisch psycholoog en systeemtherapeut bij het Lorentzhuis, die ons meeneemt in haar vallen en opstaan als hulp-